

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

วรรณกรรมคำสอนในสมัยรัชกาลที่ 3 ใช้คำประพันธ์ประเภทกลอนเพลงยาวมากที่สุด เพราะเป็นรูปแบบที่กำลังเป็นที่นิยม และมีฉันทลักษณ์ที่ง่าย ทำให้อ่านเข้าใจได้รวดเร็ว จึงเป็นรูปแบบที่ทำให้เข้าถึงคนทั่วไปได้ดี นอกจากนี้รูปแบบดังกล่าวยังทำให้สะดวกแก่การจดจำ เพราะมีการใช้ถ้อยคำคล้องจองกันไป จากการศึกษาสรุปได้ว่ารูปแบบกลอนเพลงยาวในวรรณกรรมคำสอนสมัยรัชกาลที่ 3 ส่วนใหญ่มีลักษณะตรงตามแบบแผน

วรรณกรรมคำสอนสมัยนี้เน้นเนื้อหาคำสอน และมีการใช้กลวิธีในการประพันธ์ 4 วิธี คือ กลวิธีการสอน กลวิธีการดำเนินเรื่อง กลวิธีการขึ้นต้นเรื่อง และกลวิธีการลงท้าย ในการที่จะพยายามคัดแปลงเนื้อหาคำสอนที่เต็มไปด้วยคติ ข้อคิด ให้น่าอ่านยิ่งขึ้น กล่าวคือ ใช้กลวิธีการสอนโดยการแทรกนิทาน สุภาษิต มีการอ้างคำโบราณ คัมภีร์พุทธศาสนา และคำสอนของพระพุทธเจ้า ไว้ในเนื้อหาคำสอน มีการเปรียบเทียบให้ผู้อ่านเข้าใจคำสอนได้ดียิ่งขึ้น และมีการสอนโดยบอกผลของการกระทำว่าถ้าทำดีจะส่งผลดี นับเป็นการใช้หลักจิตวิทยาเข้าช่วย ทำให้ผู้อ่านอยากปฏิบัติตามคำสอนนั้นมากยิ่งขึ้น ส่วนการดำเนินเรื่องมีวิธีที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้อ่านได้เข้าใจเนื้อหาคำสอนได้ดียิ่งขึ้น มี 3 วิธี กล่าวคือ นอกจากการใช้ความเรียงแบบเทศนาโวหาร ซึ่งเป็นวิธีที่สอดคล้องกับลักษณะของเนื้อหาและทำให้เนื้อเรื่องมีลักษณะจริงจังน่าเชื่อถือแล้ว ยังใช้รูปแบบของจดหมายและนิทานเข้าช่วยในการถ่ายทอดคำสอน ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นกันเองกับผู้อ่าน และผู้อ่านไม่รู้ตัวว่าถูกสอนโดยตรง ทำให้เรื่องน่าอ่าน ได้รับความเพลิดเพลินและคติสอนใจในคราวเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้รูปแบบจดหมาย เป็นวิธีที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในวรรณกรรมคำสอนก่อนสมัยรัชกาลที่ 3 จึงนับเป็นการริเริ่มการใช้รูปแบบใหม่ในการถ่ายทอดเนื้อหาคำสอน และอาจเป็นแนวทาง

ของวรรณกรรมคำสอนรูปแบบจดหมายในสมัยต่อมา เช่น จดหมายจางวางหว้า ของ น.ม.ส. และ พอสอนลูก ของ ทวี บุญยกฤต เป็นต้น การใช้รูปแบบจดหมายนี้จัดได้ว่าเป็นคุณค่าทางด้านลักษณะการแต่งที่เด่นชัดอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีการขึ้นต้นเรื่อง ซึ่งมักขึ้นต้นด้วยอารัมภบทมากกว่าขึ้นต้นด้วยเนื้อหาคำสอน ได้แก่ การขึ้นต้นด้วยการกล่าวไหว้ครู การบอกประวัติของเรื่อง และการกล่าวแสดงความในใจ กลวิธีการขึ้นต้นเหล่านี้นอกจากจะแสดงให้เห็นการแต่งตามแบบธรรมเนียมนิยมแล้ว ยังเป็นการปูพื้นฐานให้ผู้อ่านทราบเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเรื่องที่จะอ่าน และเข้าใจภูมิหลังของเรื่องที่จะอ่านได้ดียิ่งขึ้น ส่วนการลงท้ายเรื่อง นอกจากจะมีการบอกประวัติของเรื่องและกล่าวแสดงความในใจ เช่นเดียวกับการขึ้นต้นแล้ว ยังมีการกล่าวสอนย้ำ ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของคำสอนยิ่งขึ้น

ในค่านี้อธิบายคำสอนที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมคำสอนประเภทกลอน เพลงยาวในสมัยรัชกาลที่ 3 นี้ก็ได้สะท้อนให้เห็นคุณค่าทางด้านต่าง ๆ ได้แก่ คุณค่าทางศีลธรรม จริยธรรม และสังคม ในค่านี้นอกจากคุณค่าทางศีลธรรมนั้นเป็นสิ่งที่วรรณกรรมคำสอนให้แก่ผู้อ่านโดยตรง คือสอนให้คนทำความดีต่าง ๆ โดยอาศัยหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในค่านี้นอกจากคุณค่าทางจริยธรรม วรรณกรรมคำสอนสะท้อนให้เห็นสิ่งที่บุคคลควรประพฤติปฏิบัติ ทั้งในค่านส่วนตัวและการประพฤติปฏิบัติต่อผู้อื่นให้เหมาะสม เพื่อให้คนเราอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ส่วนในค่านี้นอกจากคุณค่าทางสังคม วรรณกรรมคำสอนแม้จะมีชื่อขอมูลหรือบันทึกเรื่องราวทางสังคม หรือประวัติศาสตร์โดยตรง แต่เนื้อหาที่ปรากฏอยู่ก็ช่วยให้ผู้อ่านทราบถึงสภาพสังคมในสมัยนั้นว่า มีการแบ่งชนชั้นในสังคม และเนื้อหาคำสอนก็ทำให้ทุกคนรู้จักหน้าที่และวางตัวให้เหมาะสมกับสถานภาพของตนเอง เป็นการช่วยให้สังคมดำเนินไปอย่างมีระเบียบแบบแผน อยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อย ไม่สับสนวุ่นวาย เพราะต่างก็รู้จักหน้าที่และบทบาทของตนเอง นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นความสำนึกทางสังคมในการที่จะอยู่ร่วมกัน และแสดงการสืบเนื่องทางความคิดที่ยึดถือติดต่อกันมาช้านาน ตั้งแต่อดีต และบางตอนยังคงเป็นคำสอนที่ติดปากใช้อบรมสั่งสอนกันต่อมาถึงปัจจุบัน จึงนับว่าเนื้อหาคำสอนเหล่านั้น เป็นคำสอนที่ดี เหมาะสมกับทุกยุคทุกสมัย

นอกจากนี้วรรณกรรมคำสอนประเภทกลอนเพลงยาวในสมัยนี้ ยังสะท้อนให้เห็นความเชื่อและค่านิยมของคนในสังคม อันได้แก่ความเชื่อในเรื่องบุญ-บาปกรรม ชาตินี้-ชาติหน้า และ นรก-สวรรค์ ส่วนค่านิยมของคนในสังคมสมัยนั้นได้แก่ค่านิยมเรื่องการเคารพพระมหากษัตริย์ การเคารพบรรพบุรุษหรือผู้ที่เป็นผู้ใหญ่กว่า การประพฤติปฏิบัติของผู้หญิง การวางตัว การยกย่องผู้มีความรู้ การยกย่องเจ้านาย และขุนนาง การยกย่องคุณความดี และการนับถือพระพุทธศาสนา ความเชื่อและค่านิยมเหล่านี้เป็นความเชื่อและค่านิยมที่สืบทอดมาจากความคิดของคนโบราณ และยังเป็นสังคมพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังเป็นสังคมที่มีการยอมรับและยกย่องผู้ที่เหนือกว่าในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นชาติกำเนิด ยศศักดิ์ อายุ หรือความสามารถ ตลอดจนเป็นสังคมที่มีระเบียบแบบแผน ทั้งนี้เพราะมีคำสอนที่ดีให้คนในสังคมประพฤติปฏิบัติตัวตามแนวทางนั้น

วรรณกรรมคำสอนประเภทกลอนเพลงยาวในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นการสอนย้ำหัดชนะเดิมของคนโบราณ เหตุที่ต้องมีการย้ำเพราะมีการประพฤตินอกกรอบนอกทางของคนในสังคมอยู่บ้าง เช่นการหมกมุ่นในการสุบผีน และการที่พระพุทธศาสนา مبัวหมอง ดังที่ปรากฏในพระราชปราชญ์ของรัชกาลที่ 3 วรรณกรรมคำสอนที่ปรากฏนี้แม้จะมีชื่อของใหม่ แต่ก็เป็นการแสดงความสืบทอดแนวทางความคิดของคนในสังคม และแสดงถึงการดำเนินชีวิตตามแนวทางพุทธศาสนา และแนวทางที่บรรพบุรุษได้อบรมสั่งสอนต่อ ๆ กันมา วรรณกรรมคำสอนประเภทกลอนเพลงยาวในสมัยรัชกาลที่ 3 จึงมีคุณค่าที่เด่น 2 ประการคือ คุณค่าทางด้านลักษณะการแต่ง และคุณค่าทางด้านเนื้อหา อันได้แก่ คุณค่าทางศีลธรรม จริยธรรม และสังคม สมควรได้รับการเผยแพร่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ขอเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนประเภทกลอนเพลงยาวในสมัยรัชกาลที่ 3 ดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยใคร่จะเสนอแนะว่าควรจะได้มีการศึกษาวรรณกรรมคำสอนประเภทอื่นในสมัยเดียวกัน ได้แก่ วรรณกรรมคำสอนประเภทโคลง หรือวรรณกรรมคำสอนประเภทฉันท์ ซึ่งอาจจะทำให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนสภาพสังคมในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ น่าจะได้มีการศึกษาวรรณกรรมคำสอนในสมัยต่อ ๆ มา เพื่อจะได้สามารถศึกษาหรือสังเกตแนวโน้มในการแต่งวรรณกรรมคำสอนในสมัยต่อมาได้